

LATVIJAS VALSTS VĒSTURES ARHĪVA KOLEKCIJAS

IKŠKILES MUIŽA, BAZNĪCA UN PASTORĀTS

Vietā, kur izveidojās Ikšķiles muižas centra ēku ansamblis, bīskaps Meinhards 1186. gadā uzcēla pirmo mūra pili Baltijā. 1201. gadā bīskaps Alberts Ikšķili izlēņoja bruņiniekam Konrādam Meiendorfam (*Meyendorff*), pēc viņa nāves to 1257. gadā mantoja radnieks J. Bardevišs (*Bardevisch*), kura pēcnācēji pieņēma uzvārdu fon Ikskils (*Uexküll*). No 1388. līdz 1420. gadam pils piederēja ordenim, vēlāk – Rīgas arhibīskapam. Ziņas par būves sākotnējo plānojumu sniedz arheoloģiskie izrakumi, no kuriem pēdējos 1968.–1970. gadā veica Jāņa Graudoņa vadībā. Dažāda lieluma neapstrādātu plienakmeņu aizsargsienas bijušas 1,15–1,25 m biezās, tās celtas uz pamatradzes. Aizsargmūru iekšpusē pils rietumu daļā atradusies 8,5 x 5,1 m liela celtne ar apmestām sienām un krāsns apkuri. Blakus bijusi otra ēka, tajā saglabājušās kamīna kurtuves un dūmvadu pamati. Pils teritorijas austrumu daļā tika konstatētas vēlāku celtniecības darbu laikā sapostītas vietējā tipa krāsnis un atrastas vietējiem iedzīvotājiem raksturīgas senlietas, kas vedina domāt, ka šo daļu apdzīvojuši lībieši, kas mūra pili atstāja 1205. gadā.

15. gs. beigās Ikšķiles mūra pili nopostīja. Simts gadu vēlāk tās teritorijā uzcēla krogu un ierīkoja kaļķu cepli. Necīgas pilsdrupu atliekas bija saglabājušās vēl 18. gs. beigās.

Ikšķiles muižas saimniecība veidojās 15. gadsimtā. Pēc Livonijas valstiņu sabrukuma Ikšķile kļuva par Polijas valsts īpašumu. Kā atlīdzību par karalim aizdoto naudu tiesības te saimniekot ieguva Rīgas pilsēta, kas muižu izmantoja arī pēc Vidzemes iekļaušanas Zviedrijas sastāvā. 1630. gada 23. aprīlī Gustavs II Ādolfs Ikšķiles muižu Rīgai piešķīra īpašumā uz mūžīgiem laikiem. Savas tiesības pilsēta saglabāja līdz 20. gs. 20. gadiem.

Muižu sākotnēji pārvaldīja rātes iecelti pārvaldnieki: Laurencs Cimmermanis (*Cimmermann*) – pēc poļu–zviedru kara (1600.–1629.), Korts Bolmans (*Bollman*) – 1636. gadā, Andreass Geigers (*Geiger*) – 1655. gadā, Henrihs Šlaus (*Schlau*) – 1661. gadā, Johans Rode (*Rohde*) – 1666. gadā u.c. Kopš 17. gs. beigām to arvien biežāk iznomāja turīgiem tirgotājiem, vēlāk – arī muižniekiem: Vilhelmam

Vellenam (*Wöllen*) – 1674.–1680. gadā, Hornam Vulstam (*Wulst*) – 1680.–1685. gadā, tirdzniecības tiesas kungam Melhioram Elversam (*Elvers*) – 1723.–1729. gadā, Rīgas birģermeistara Hermaņa Vītes fon Nordeka (*Witte von Nordeck*) atraitnei Elīzabetei, dzim. Nāgelai (*Nagel*), ?–1754. gadā, īstenajam slepenpadomniekam un senatoram Otto Hermanim fon Fītinghofam (*Vietinghoff*) – 1754.–1792. gadā, pēc tam viņa atraitnei Annai Ulrihai, dzim. grāfienei fon Minnihai (*Münnich*), galma padomniekam Kīnam (*Kühn*) – 1804.–1806. gadā tirgotājam Pēterim Reinholdam Porešam (*Poresch*) – 1806.–1831. gadā u.c.

Pirmās ēkas muižas centrā uzcēla jau 15. gadsimtā. Ikšķili un tās apkārtni vairākkārt izpostīja 16. gs. karos, sevišķi Krievijas cara Ivana Bargā 1577. gada iebrukuma laikā. Par postījumu apmēriem vēsta 1582. g. Ikšķiles muižas revīzijas protokols, kur lasāms, ka Ikšķiles pils ir pilnīgi sagrauta un nebūtu lietderīgi to atjaunot. Maskavieši nodedzinājuši arī blakus pilij uzcelto nelielo muižiņu. Pēc revīzijas komisijas domām, šo muižu vecajā vietā blakus pilij vajadzētu atjaunot, jo šajos grūtajos laikos Rīgas rātei tā dotu ienākumus. Tāpat norādīts, ka būtu lietderīgi atjaunot arī kaļķu cepli un ķieģeļnīcu.

Poļu–zviedru kara gados Ikšķiles saimniecība nīkuļoja. 1623. gadā ar sētu apjoztajā muižas pagalmā stāvējis vecs ērbēģis, kam abos galos istabas ar logiem un podiņu krāsni, galdiem un soliēm. Pārējās ēkas sabrukušas. Nomaļus novietotā dubultrija vēl bijusi labā stāvoklī un lietojama.

Karam beidzoties, muižas saimniecības attīstībai iestājās labvēlīgāki apstākļi. Ap 1630. gadu pēc toreizējā pārvaldnieka Laurencas Cimmermaņa (*Zimmermann*) iniciatīvas te uzcēla jaunu kungu māju – apm. 24,3 m garu, 7,2 m platu un 3,6 m augstu, ar lubu jumtu klātu koka ēku ar mūrētu pavardu un skursteni, kā arī maizes krāsni. Lielākās istabas griesti bija apšūti dēļiem, grīdā – māla klons. Apkurei izmantoja zaļi glazētu podiņu krāsni. Vienā telpas sienā bija izveidoti pieci, otrā – trīs logi. Telpā stāvēja galds un garš sols. Lielajai istabai labajā pusē atradās neliels ēdamkambaris un divi guļamkambari. Līdzīgi kā lielajai istabai, arī to grīdas klāja māla klons, bet griestus – dēļu apšuvums. Pie dzīvojamās mājas galvenās ieejas atradās plašs priekšnams.

Gandrīz vienlaikus ar dzīvojamo māju bija celts arī laidars, ko veidoja četras no koka baļķiem celtas kūtis. Netālu atradās arī apm. 7,2 m gara un tikpat plata klēts, pie kuras bija piebūvēts neliels siera kambarītis. Labā stāvoklī bija arī abas dubultrijas, katrai no tām bija atsevišķa priekšrija un kuļamtelpa. Centra ansambli vēl bija saglabājusies arī veca brūža ēka un neliela veca dzīvojamā māja ar priekšnamu un pirti un t.s. lašu māja.

Muižas saimniecība cieta ne tikai starpvalstu militāro konfliktu rezultātā. Daudz nelaimju sagādāja arī Vidzemē novietotais zviedru karaspēks. 1635. gada novembrī tas izlaupīja un izdemolēja Ikšķiles muižu: lielajai jaunajai kungu mājai noplēsa jumtu un griestu pārsegumu iekštelpās, izlauza durvju viras, aizveda logu rāmjus un mēbeles. Nojaukts bija arī viens ēkas skurstenis un zaļo podiņu krāsns. No klēts, staļļiem, kā arī t.s. lašu mājas pāri bija palikušas tikai četras sienas – visas durvis, to viras un aizbīdņi, pat barības siles bija aizvestas.

Kā liecina Ikšķiles muižas 1666. gadā sastādītais ēku apraksts, vēl arvien tika izmantota iepriekšējā, pēckara gados uzceltā kungu (pārvaldnieka) māja. Tā labā stāvoklī, tikai vairākiem logiem izplīsuši stikli. Ansambli uzcelta jauna mūra klēts ar dēļu griestiem un dēļu grīdu, zem tās velvēts pagrabs. Būtiski paplašinājies laidars – tas sastāv no septiņām lopu kūtīm un diviem pelavu šķūņiem. Centrā uzcelta arī sardzes māja ar ratnīcu un uzmūrēts cietums ar divām kamerām, virs tā atradies piena kambaris un siernīca. Pārbaudes laikā tuvojas beigām iesala rijas būvniecība. Gandrīz visu pagalmu apjoza sēta. Ārpus pagalma, nedaudz atstatu atradušās divas muižas dubultrijas ar pelavu šķūņiem.

17. gs. pēdējā ceturksnī Ikšķiles muižas ēku celšanai sāka lietot akmens mūri. 1685. gada ēku apskates protokolā lasāms, ka velvēts mūra pagrabs bija izveidots zem kungu dzīvojamās vai t.s. lielās mājas. Tās centrālo daļu aizņēma lielā dzīvojamā istaba, kurā stāvēja galds ar 12 sarkanu ādu pārvilktiem krēsliem, blakus – t.s. kungu istaba ar diviem galdiem, virtuve un priekšnams. Abos mājas galos piebūvēts pa kambarim. Divi mūrēti pagrabi bija arī zem pārvaldnieka mājas, kuras lielāko daļu aizņēma lielā istaba, tai blakus – divi kambari, virtuve ar maizes krāsni un priekšnams. Zem kopēja jumta ar dzīvojamo daļu ēkā atradās arī brūzis un trīs gala kambari ar rokas dzirnavām. Lielākā apjomā akmens izmantots jaunceltajām saimniecības ēkām: mūrēta bija daļa no muižas graudu klēts stāva un pagrabs zem tās, kā arī celtnes, kurā izvietojās siernīca ar piena kambari un mājputnu kūts.

Pēc Ziemeļu kara (1700–1710) postījumiem Ikšķiles muižas saimniecību un ēkas izdevās sakārtot tikai 18. gs. otrajā pusē. Jaunais komplekss sāka veidoties 1754. gadā, kad muižas nomas tiesības ieguva Otto Hermanis fon Fītinghofs. Piecu gadu laikā viņam izdevās izveidot jaunu centra ansambli, kas sastāvēja no vienpadsmit ēkām. Centrālo vietu tajā ieņēma statņu būvē veidotā 25,2 m garā un 12,6 m platā ar kārniņu jumtu pārsegtā kungu māja. No tāda paša materiāla bija celta arī 12,6 m garā un 9 m platā pārvaldnieka māja, 21,6 m garā un 10,8 m platā dzīvojamā ēka, kuras vienā galā mitinājās strūdzinieki un armijas apgādes daļas kareivji, bet otrā – staļļa puiši un vācu tautības mājkalpotāji. Kā reta parādība pēckara izpostītajā Vidzemē vērtējamas divas no akmens mūra celtās divas saimniecības ēkas – 32,4 m garā un 12,6 m platā ar kārniņu jumtu segtā klēts ar trim nodalījumiem un 27 m garais, 10,8 m platais brūzis un spirta dedzinātava. Pārējās celtnes – kvadrātiska plānojuma laidars (katra mala 54 m gara), pienotava, apvienota ar latviešu tautības kalpotāju māju, cūku kūts (21,6 m x 7,2 m), zirgu stallis (21,6 m x 9 m) un ratnīca (12,6 m x 5,4 m) bija būvētas no koka uz augstiem mūra pamatiem. Atstatu no centra, muižas laukos bija uzceltas divas lielas kuļamrijas un iesala rija.

Jau 18. gs. pirmajā pusē Ikšķiles muižā tika izmitinātas Krievijas armijas daļas. Tā kā O. H. fon Fītinghofs oficerus savā mājā izvietot nevēlējās, bet dzīvokļi zemnieku mājās viņus neapmierināja, oficeru dzīvokļiem jau 1759. gadā tika uzcelta speciāla māja. 18. un 19. gs. mijā karavīru izmitināšanas pienākums kļuva sevišķi smags, viņu skaits un vajadzības arvien pieauga. 1803. gadā te

izvietojās Rīgas kavalērijas pulka 160 vīru lielais eskadrons. Zirgu novietošanai vajadzēja celt jaunus staļļus, zaldātu izmitināšanai uzbūvēja divas kazarmas, trīs oficieru dzīvoklim tika piešķirts muižas ērbēģis, cita ērbēģa vienā daļā izmitināja leitnantu un kornetu, bet augstākā ranga virsnieku prasību apmierināšanai bija jāceļ atsevišķas mājas.

18. gs. beigās pēc Rīgas būvmeistara Kristofa Hāberlanda (*Haberland*) projekta un viņa vadībā Ikšķiles muižā uzbūvēja jaunu kungu namu, lielu mūra ēku ar izbūvētu mansarda stāvu. Celtnes arhitektūrā jau varēja pamanīt agrīnā klasicisma pazīmes, kas veiksmīgi apvienotas ar baroka elementiem. Būvdarbus pabeidza ap 1795. gadu.

Celtne muižas vajadzībām kalpoja visu 19. gadsimtu. Kā liecina 1863. gada taksācijas protokols, mūra ēka bijusi 28 m gara, 13 m plata. Zem visas mājas izrakts pagrabs: vienā daļā klāts ar mūra velvi, pārējā – ar horizontālu koka pārsegumu. Uz garenfasādes centrālās ass atradās galvenā ieeja mājā, to nosedza neliela nojume, kam sekoja priekšnams, no turienes arī kāpnes uz mansarda stāvu. Izejot cauri dzīvojamai istabai, varēja nokļūt pie dārza izejas ēkas pretējā pusē. Galvenā pirmā stāva reprezentācijas telpa bija zāle ar trim divviru durvīm un baltu glazētu podiņu krāsni. Bez tam šeit bija vēl trīs kungu dzīvojamās istabas, arī tās apsildīja baltu glazētu podiņu krāsnis un trīs kambari. Vienā ēkas galā atradās virtuve ar angļu pavardu un melnu podiņu krāsni. Šī telpa robežojās ar kalpotāju istabu un auksto kambari. Pirmā stāva telpas klāja dēļu grīda, griestus – ģipša apmetums.

Mansarda stāva vienā galā bija izbūvētas trīs istabas, katrā no tām viens logs un neglazētu podiņu krāsns. Pretējā galā atradās trīs no iekšpuses ar dēļiem apšūti kambari.

Muižas ērbēģa vajadzībām 19. gs. vidū bija pielāgots agrākais Rummeļa krogs – 21 m gara un 9,3 m plata mūra celtnē ar kārniņu jumtu. Mājas priekšā uz ieeju veda nelielas kāpnītes, tad sekoja priekšnams, kurā izvietotas arī kāpnes uz bēniņiem. Iepretim – virtuve ar manteļskursteni. Pirmā stāva kreisajā pusē bija saglabājusies agrākā krogus istaba ar alus kambari un krodzinieka dzīvokli, bet labajā pusē izvietota viena istaba un aukstais kambaris, kā arī t.s. aizmugures istaba un kambaris. Zem celtnes atrodas pagrabs ar horizontālu dēļu pārsegumu.

Lielākā daļa saimniecības ēku – laidars, pienotava, graudu klēts, mantu klēts, magazīna, zirgu stallis un ratnīca, cūku stallis, stallis kalpotāju zirgiem – bija mūra celtnes. Vairākas ēkas vēl arvien izmantoja Krievijas armijas kareivji un ofieri.

Sv. Marijas baznīca Ikšķilē ir vecākā Livonijā. To 1185.–1186. gadā cēla bīskaps Meinhards, kurš nodibināja šeit arī auguštīniešu klosteri. Baznīca kļuva par jaundibinātās bīskapijas katedrāli, no šejienes kristīgā ticība izplatījās pa visu zemi. Bīskaps Alberts 1201. gadā pārcēla savu rezidenci kopā ar klosteri uz Rīgu, bet Ikšķiles baznīcu nodeva domkapitulam.

Nelielo divjomu celtni būvēja vienlaikus ar mūra pili kā bīskapa pils kapelu. Par amatniekiem šeit strādāja no Gotlandes uzaicinātie būvmeistari.

1582. gada Ikšķiles muižas revīzijas protokolā lasāms, ka baznīca pie kādreizējās pils sagrauta un jau gandrīz zudusi no ļaužu atmiņas. Revīzijas komisijas slēdzienā ieteikts celtni atjaunot, izmantojot pils akmeņus, lai tur varētu noturēt dievkalpojumus. Tas nepieciešams arī tādēļ, ka šeit apbedīts Vidzemes baznīcu dibinātājs.

Pēc arhibīskapa Otto Šenkinga (*Schenking*) iniciatīvas baznīcu atjaunoja. 1623. gadā celtni bija labā tehniskā stāvoklī ar veseliem logiem. Turpmākajos divdesmit gados ēkā, šķiet, lielāka apjoma remontu netika veikti, jo 1649. gada vizitācijas protokolā secināts, ka baznīcas grīdas bruģis satrupējies un daudzviet izlūzis, uz tā stāvēt kļuvis bīstami. Novēcojis un draud sagāzties arī altāris, torņa konstrukcijas sapuvušas, tās steidzīgi jālabo. Bez tam draudzes locekļu skaits bija ievērojami pieaudzis, baznīca kļuvusi par mazu un vietas trūkuma dēļ dievkalpojumu laikā daudziem jāstāv pagalmā.

1666. gada vizitācijas protokolā lasāms, ka Ikšķiles baznīcas ēkai ir deviņas logu ailas, kancele labā stāvoklī un korī novietoti soli. Ieejas durvīm stipras metāla viras un caurslēdzama atslēga. Baznīcai ir divi alvas svečturi ar vaska svecēm. Sakristejas (viena istaba un kambaris) esamību apliecina 1685. gada revīzijas protokols, bet 1699. gadā konstatēts, ka baznīcas altāris ir vecs un nelietojams, un logiem izsistas daudzas rūtis.

Celtni izpostīja Ziemeļa kara gados, vēl 1726. gadā tai trūka grīdas seguma, nebija solu un altāra. Nākamajā desmitgadē nepieciešamie remontu tika veikti, arī 18. gs. otrajā pusē Ikšķiles muižas nomnieki un Rīgas pilsēta rūpējās, lai baznīca tiktu pienācīgi apkopta. Īsi pirms 1765. gada tai uzmūrēja jaunu altāra kora velvi, bet 1798. gadā tika noslēgts līgums ar mūrniekmeistaru Kristianu Berlesu (*Berless*) par jaunu sakristejas būvi. No 1879. līdz 1881. gadam šeit notika apjomīga pārbūve, kuras projektu izstrādāja un darbus vadīja Rīgas arhitekts Johans Daniels Felsko (*Felsko*). No senās celtnes tika saglabātas romāniskās logailas un kolonnas. Ilgstošo miera periodu pārtrauca Pirmā pasaules karš, kura laikā netika saudzēta arī senā baznīca – to sašāva vācu armijas artilērija.

Celtnes drupas saglabātas uz nelielās salas Rīgas HES applūdinātājā zonā.

Kā papildu ienākumu avots mācītājam blakus baznīcai tika izveidota mācītājmuiža jeb pastorāts – 379,93 ha liela saimniecība. 1677. gada vizitācijas protokolā lasāms, ka uz 4 ½ arklu lielās pastorāta zemes ierīkotas deviņas zemnieku saimniecības. No centra dzīvojamām ēkām pieminēta tikai mācītāja dzīvojamā māja – labā stāvoklī, būtu nepieciešams neliels jumta remonts.

Ziemeļu kara laikā pastorāta ēkas un saimniecību izpostīja. Militārajām aktivitātēm beidzoties, te uzcēla jaunu mācītāja dzīvojamo māju, par kuru 1726. gada vizitācijas protokolā atzīmēts, ka ēka ir diezgan jauna, bet slikti būvēta. Šī celtni, periodiski veicot lielāka vai mazāka apjoma remontus, tika izmantota vēl 1739. gadā. Šajā laikā blakus mācītāja mājai bija uzceltas arī vairākas saimniecības ēkas: klēts, kura gan jau kļuvusi par mazu, laidars un rija.

1748. gadā Rīgas pilsētas kases kolēģija, izmantojot savas patronāta tiesības, nolēma Ikšķilē celt jaunu pastorāta dzīvojamo māju. Šim vajadzībām tika piešķirti 900 dālderu. Pēc gada – 1749. gada 19. septembrī būvdarbi bija pabeigti. Celtnes arhitektoniskā veidola un iekštelpu interjera veidošanā daudz enerģijas ieguldīja toreizējais Ikšķiles mācītājs Johans Vilhelms Okfsords (*Oksford*). Vairākkārtējos lūgumos Rīgas kases kolēģijai viņš centās panākt, lai iekštelpu balto balsinājumu aizstātu ar tonētu krāsojumu, telpas izveidotu patīkamas un ērtas. Par saviem līdzekļiem J. V. Oksfords pastorāta centrā ierīkoja aku un leduspagrabu, uzcēla vairākas jaunas saimniecības ēkas. Netālu uzbūvēja arī mācītāju patversmi, kam piešķīra 74 pūrvietas aramzemes un 150 pūrvietu meža un pļavu.

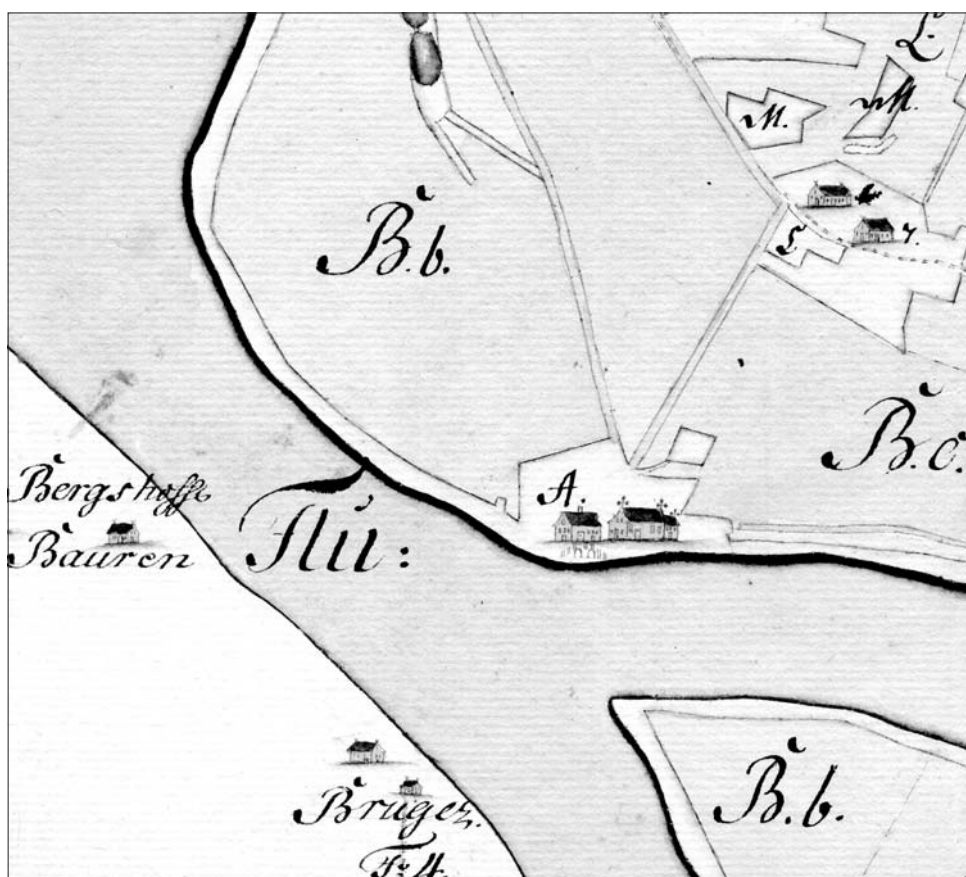
1806. gadā mācītāja dzīvojamā mājā remontu laikā tika pārkrāsotas iekšējās telpas: visās istabās tika veidoti balti griesti, bet sienas dzīvojamā istabā nokrāsoja iesarkana marmora krāsā, lielajā viesistabā – zilas ar dekoratīvu apmali, guļamistabā – māla krāsā ar apmali.

Vairāk nekā simts gadu vecā 30 m garā un 11 m platā mūra celtnē Ikšķiles mācītāja vajadzības apmierināja vēl 1863. gadā. Taksācijas protokolā atzīmēts, ka zem visas ēkas izveidots pagrabs, viena tā daļa velvēta, otrā griestu klāj horizontāls dēļu pārsegums. Mājas kreisajā pusē iekārtota viena istaba ar baltu podiņu krāsni un divi kambari un t.s. lielā istaba ar baltu podiņu krāsni un diviem kambariem. Labajā pusē iekārtota viena istaba ar melnu podiņu krāsni. Mājas centrālajā daļā atrodas virtuve ar manteļskursteni. Celtnes vienā galā 7,2 m gara un 2,4 m plata piebūve, tajā izveidots viens aukstais kambaris un tualete.

Blakus dzīvojamai mājai novietota klēts – veca mūra celtnē ar kārniņu jumtu, stallis un ratnīca – veca, ar salmu jumtu klāta koka ēka uz augstiem mūra pamatiem, no pagalma nedaudz atstatus – dubultrijs, ar salmu jumtu klāta apaļu baļķu celtnē uz augstiem mūra pamatiem.

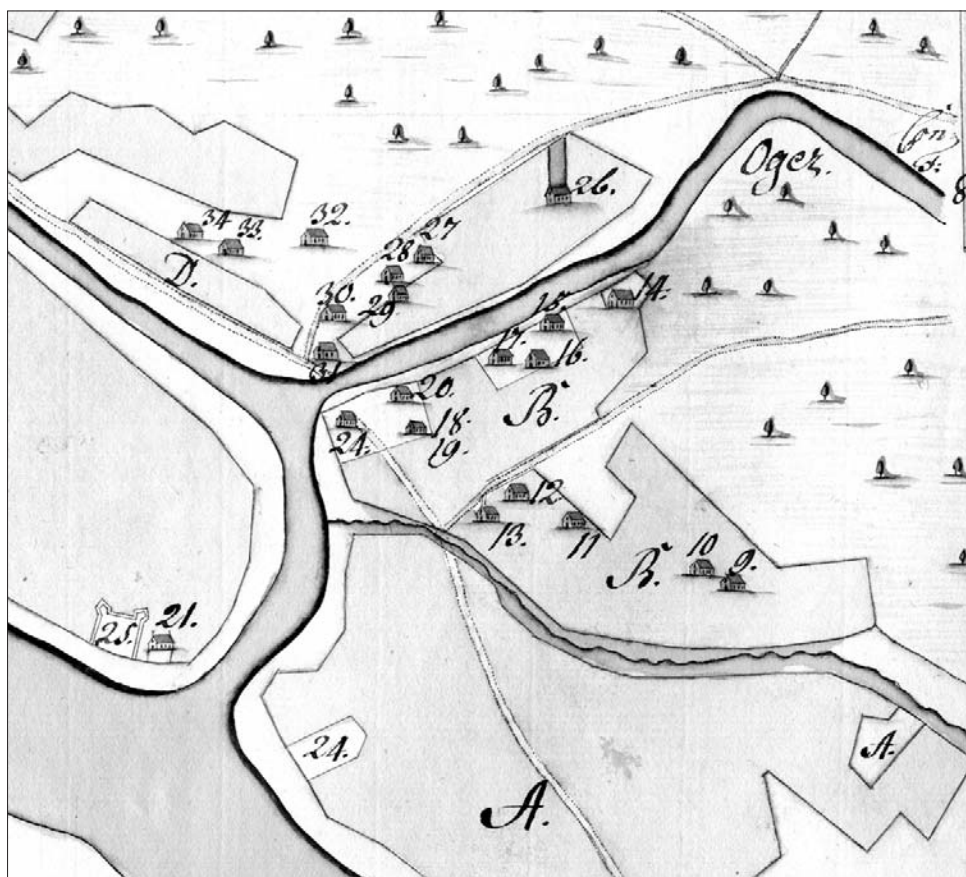
Vienlaikus ar tuvējo apkārtni Ikšķiles pastorāta centra ansambli izpostīja Pirmā pasaules kara gados, Rīgas HES celtniecības laikā (1966–1976) teritoriju appludināja.

Avoti un literatūra: Rīgas pilsētas ekonomiskās ekspedīcijas aktis: Ikšķiles muiža un baznīca. LVVA, 1392. f., 1. apr., 124., 445., 448., 451., 455., 642., 651. l.; *Latvijas PSR arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 1974; *Johans Kristofs Broce. Zīmējumi un apraksti*. 3. sējums. Rīga: Zinātne, 2002. Pirang, Heinz. *Das baltische Herrenhaus. T. 1*. Rīga, 1926.

1. att. Izkopējums no Ikšķiles muižas un zemnieku zemes plāna. Karla Kristiana Bronserta (*Bronsert*) 1780. gadā izgatavotā kopija no G. Eureliusa (*Eurelius*) 1682. gada plāna. Oriģināls krāsains, 56 x 54 cm. LVVA, 7404.f., 1. apr., 64. l.

Plānā attēlotas zemnieku mājas, ceļi, Daugava. Ar standarta apzīmējumu – dzeltenī krāsota ēka ar sarkanu jumtu un skursteni – norādīta Ikšķiles muižas centra ēku kompleksa atrašanās vieta pie Daugavas. Tai blakus – baznīca, dzeltena ēka ar sarkanu jumtu, bez torņa. Izkopējumā redzamā ēka pie lielā Rīgas ceļa Nr. 6 ir krogs, bet mājā Nr. 7 dzīvo baznīcas kantors.

2. att. Izkopējums no Ikšķiles muižas zemnieku zemes plāna. Karla Kristiana Bronserta (*Bronsert*) 1780. gadā izgatavotā kopija no Andreasa Bilmana (*Billman*) 1682. gada plāna. Oriģināls krāsains, 56 x 54 cm. LVVA, 7404.f., 1. apr., 66. l.

Izkopējumā redzama Ikšķiles muižas teritorija, kur šodien izveidojusies Ogres pilsēta. Attēlota Ogres upe, sala un skansti uz tās pie Ogres upes ietekas Daugavā, ceļi (lielais Rīgas ceļš gar Daugavu un ceļš gar Ogres upi). Plānā iezīmētas arī jau uzceltās mājas, eksplikācijā nosaukti to īpašnieki un iedzīvotāji: Nr. 9 – Ziedu (*Sehde*) Johans, 10 – Ziedu Hans, 11 – Ziedu Kristofers, 12 – Ziedu Aronds, 13 – Ķiguļu (*Kigul*) Jakobs un Juris, 14 – Ķiguļu Bērtuls, 15 – Ķiguļu Mātiņš, 16 – Zekstu (*Seckst*) Viļums, 17 – Zekstu Hans, 18 – Grebu (*Grebu*) Mihels, 19 – Ūsiņu (*Using*) Zahariass, 20 – Ūsiņu Mārtiņš, 21 – Līkeni (*Licken*) Mačs, 25 – veca skanstis, 26 – Šķiperu (*Schkipper*) Mihels, 27 – Šķiperu Mačs, 28 – Sietiņu (*Seeting*) Joms, 29 – Sietiņu Jirts, 30 – Inningu (*Inning*) Hans, 31 – Inningu Tobians, 32 – Šlanku (*Schlanke*) Krists, 33 – Šlanku Simons, 34 – Šlanku Mārtiņš.

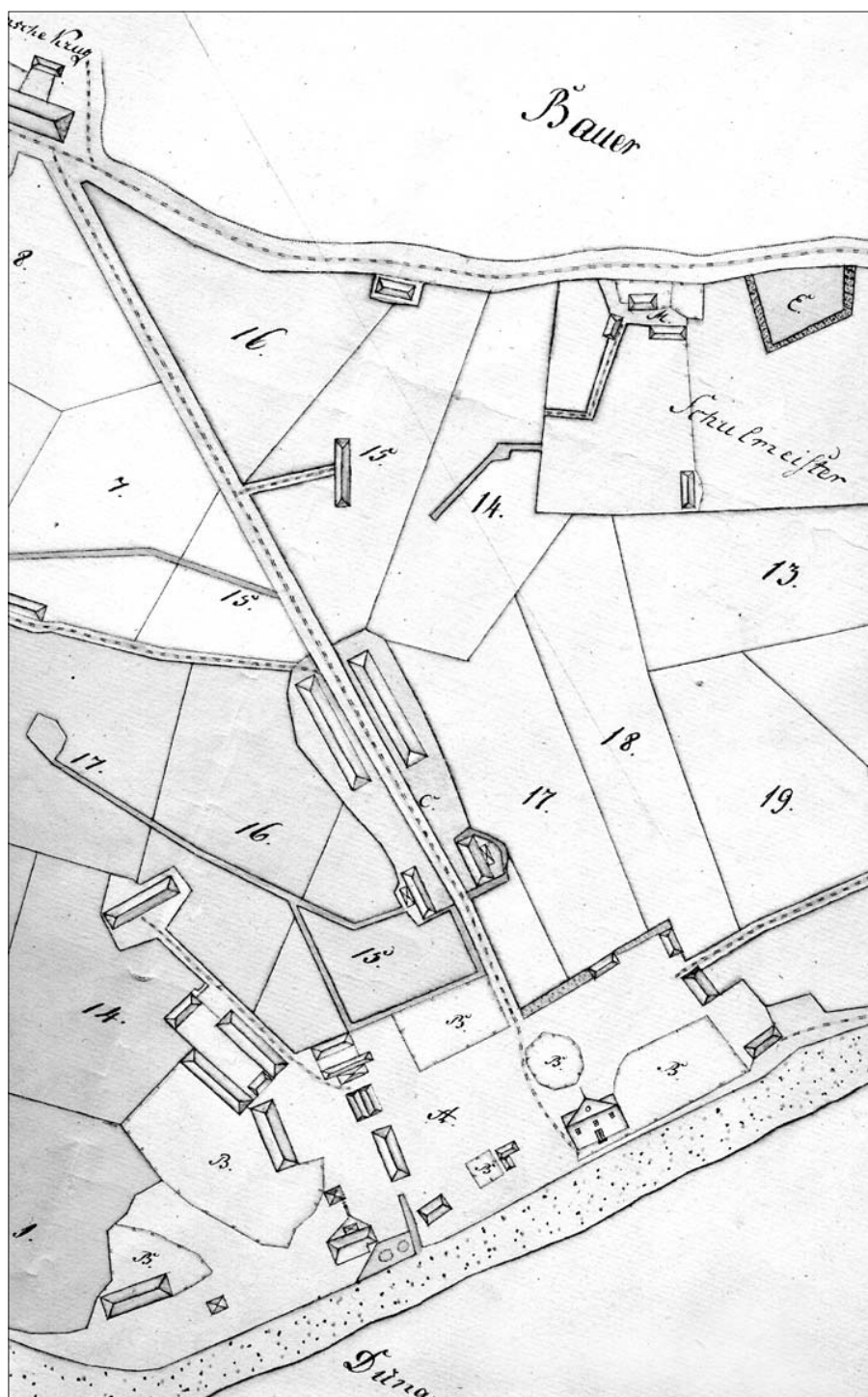

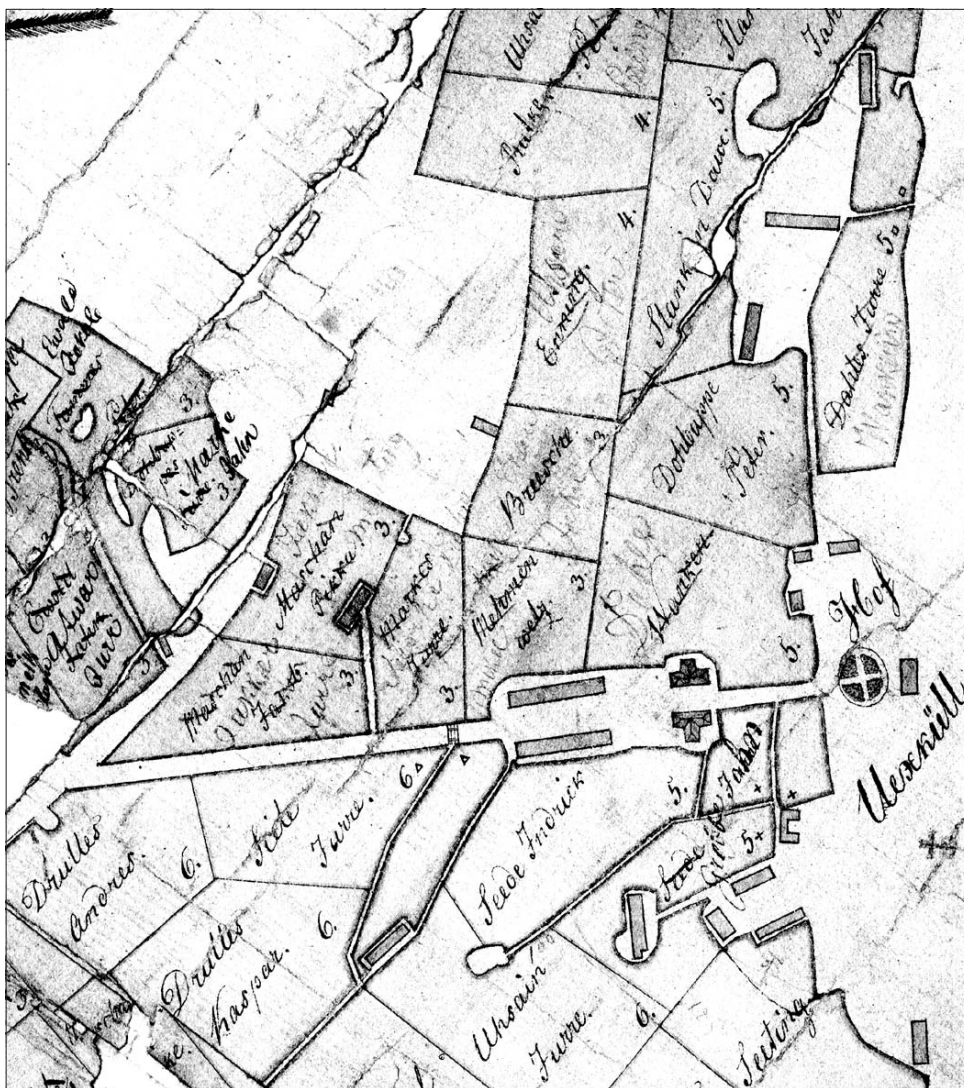
3. att. Izkopējums no Ikšķiles pastorāta un Sprēstiņu muižas zemju plāna. Zīmējis Olofs Kvists (*Quist*) 1690. gadā. Oriģināls krāsains, 55 x 80 cm. LVVA, 7404. f., 1. apr., 1305. l.

Plānā attēlotas zemnieku mājas, ceļi, Daugava. Ar standarta apzīmējumu – dzeltenī krāsota ēka ar sarkanu jumtu un skursteni – norādīts Ikšķiles muižas centra ēku komplekss. Tas ietver pagalmu, stalli un iesalnīcu, riju. Pa labi no muižas (skatā no Daugavmalas) atrodas Ikšķiles baznīca un baznīckrogs, netālu no tā – rija. Pie lielā Rīgas ceļa – krogs, zvaniķa un kantora mājas un kapsēta.

4. att. Izkopējums no Rīgas pilsētas Ikšķiles muižas zemju plāna. Uzmērījis un zīmējis bruņniecības mērnīks N. E. Vīgants (*Wiegandt*) 1811. gadā. Oriģināls krāsains, 120 x 63 cm. LVVA, 2909. f., 1. apr., 537. l.

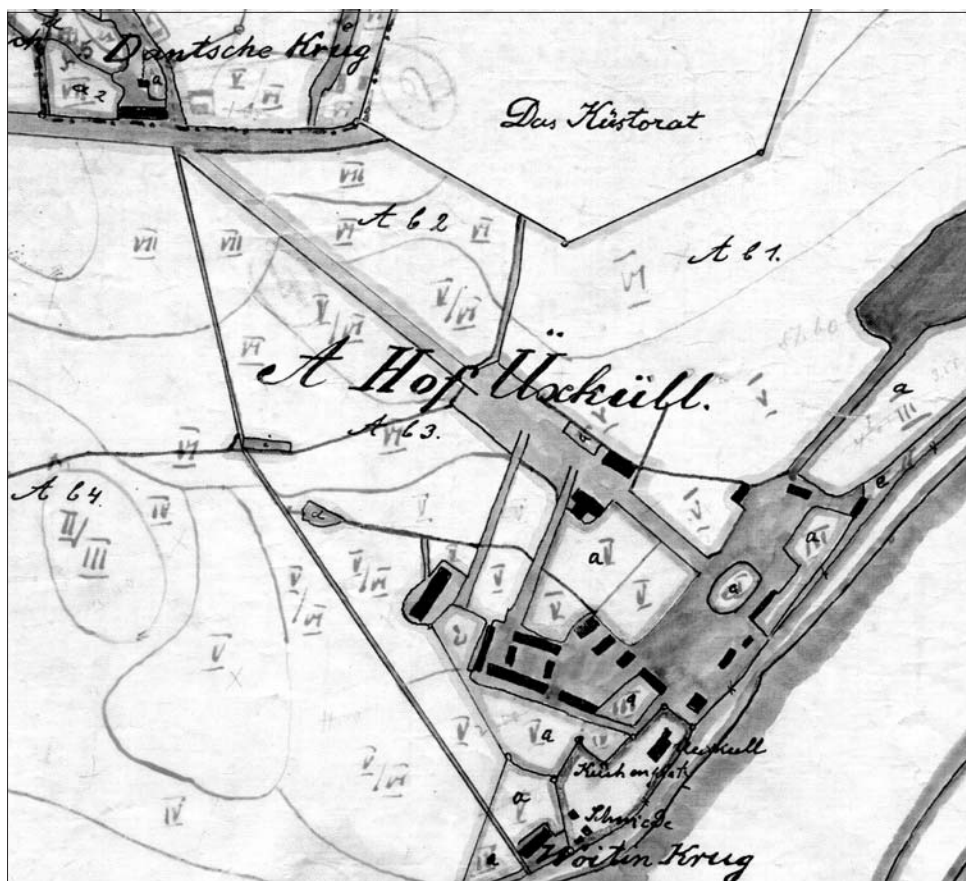
Plānā attēlotas Ikšķiles muižai piederošās zemes un centra ēku situācija. Muižas ēku ansamblis (apzīmēts ar A) grupējas ap pagalmu un dārza gabaliem (apzīmēts ar B). Centrā – kungu māja, tās priekšā – rondelis. Muižas saimniecības ēkas grupētas atstātas no pagalma pa kreisi. Daugavas malā, pa kreisi no kungu mājas – baznīcas novietne. Četrus ēku grupu pie iebraucamā ceļa (apzīmēts ar C) ir kazarmas. Muižas iebrauktuves un lielā Rīgas ceļa krustojumā – Danšes (*Dansche*) krogs, tālāk – draudzes skola un skolotāja zeme (apzīmēta ar M).

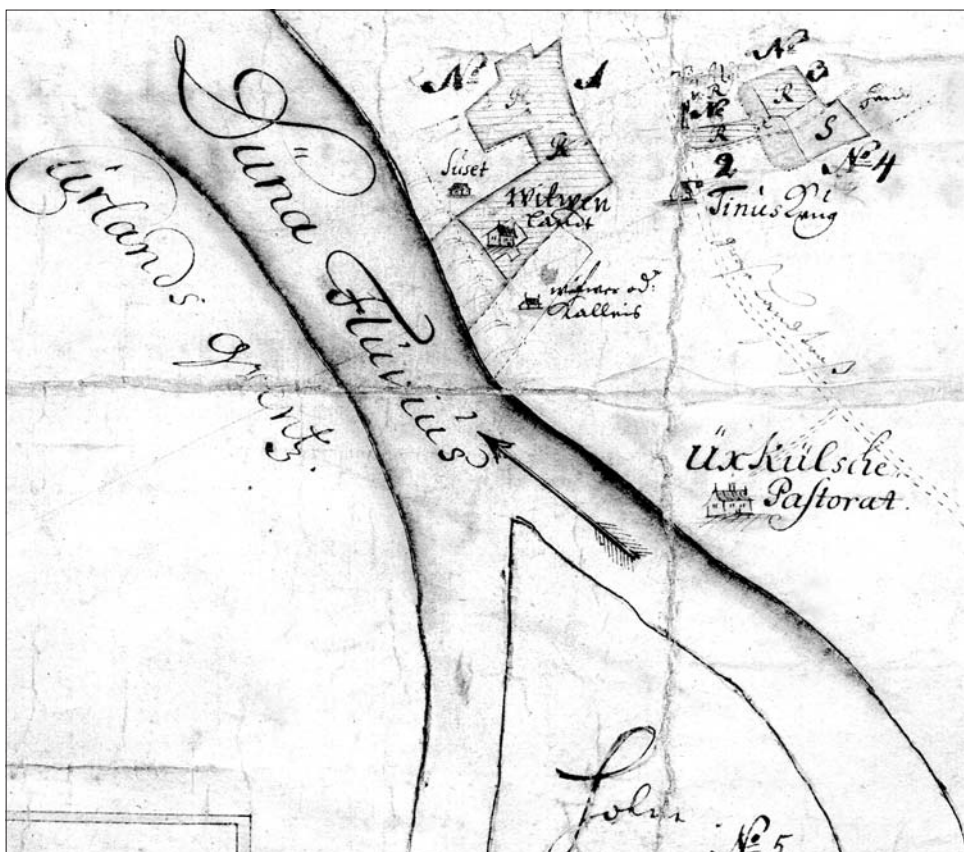
5. att. Izkopējums no Ikšķiles muižas lauku un pļavu plāna. Uzmērijis un zīmējis Georgs Frīdrihs Cigenhirts (*Ziegenhirt*) 1816. gadā. Oriģināls krāsains, 90 x 55 cm. LVVA, 2909. f., 1. apr., 539. l.

Plāna sastādītājs galveno uzmanību pievērsis muižas zemju sadalījumam, attēlojot katras zemnieku saimniecības robežas un ierakstot izmantotāja vārdu. Muižas centra ēku ansamblis iezīmēts shematiski, te redzama tikai kungu māja, tās priekšā rondelis, pagalms un vairākas saimniecības ēkas. Pa labi no centra (skatā no Daugavas) atrodas ēku grupa – “riju laukums”, izmaiņas nav skārušas arī no četrām celtnēm veidoto kazarmu kompleksu pie iebraucamā ceļa.

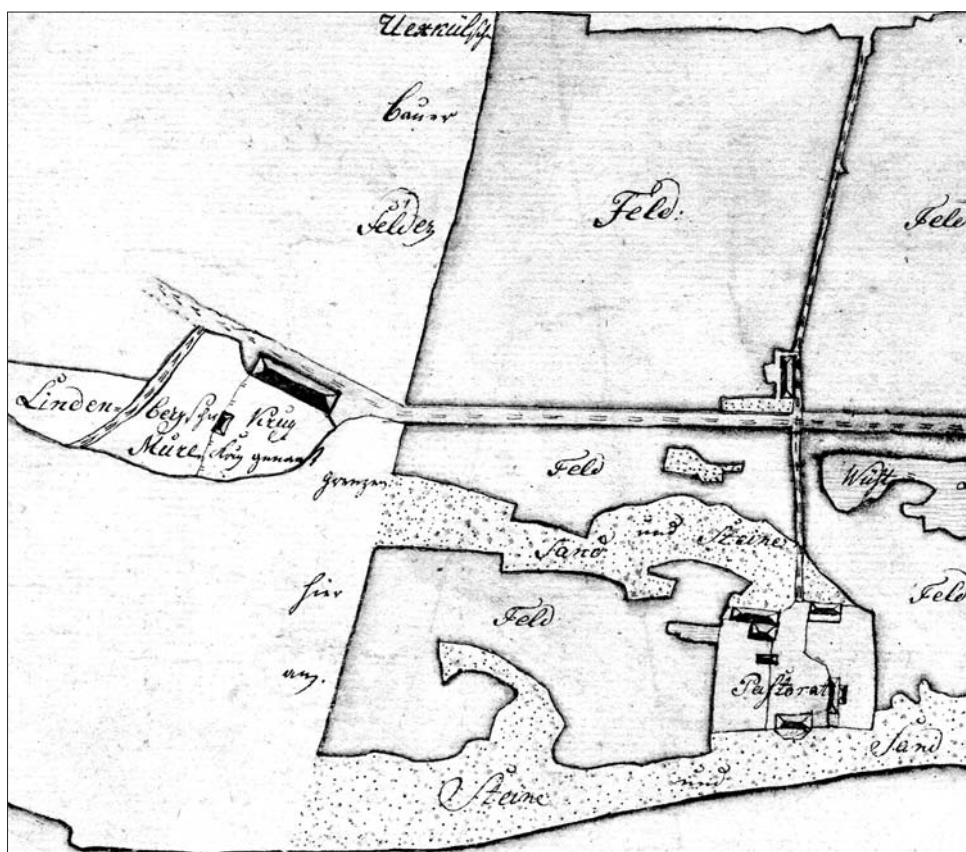
6. att. Izkopējums no Ikšķiles muižas zemju plāna. 1887. Oriģināls krāsains, 420 x 104 cm. LVVA, 1679.f., 194. apr., 202./1. l.

Plānā attēloto muižas centra ēku ansambli veido divdesmit ēkas. Uz centrālās ass, ieņemot galvenajai iebrauktuvei stāv kungu māja, tās priekšā plašs pagalms, ko norobežo saimniecības ēkas. Ārpus pagalma robežām, kreisajā pusē (skatā no Daugavas) izvietots laidara komplekss un staļļi, labajā pusē, nedaudz attālināti – “riju laukums”. Ar robežsvītru atdalīta baznīcas teritorija Daugavas malā, tai blakus Voitiņu krogs un smēde. Plānā attēlota arī muižai piederošā Danču kroga novietne – pie lielā Rīgas ceļa, ieņemot muižas iebrauktuvei.

7. att. Izkopējums no Ikšķiles mācītāja atraitņu dibinājuma zemes plāna. 1687. Oriģināls krāsains, 31 x 41 cm. LVVA, 2909. f., 1. apr., 550. l.

Plānā ar shematisku apzīmējumu – dzeltena māja ar sarkanu jumtu un skursteni – attēlota Ikšķiles mācītāja muižas novietne Daugavas malā. Muižas izbauktuve ved uz lielo Rīgas ceļu, kura kreisajā malā (virzienā uz Rīgu) atrodas Tīnūžu krogs. Uz ziemeļiem no mācītāja muižas starp lielo ceļu un Daugavu ar standarta apzīmējumu – dzeltena māja ar sarkanu jumtu bez skursteņa – attēlota Kalēju māju, atraitņu dibinājuma un Zuzīšu māju novietne.

8.att. Izkopējums no Rīgas pilsētas Ikšķiles muižas un mācītāja muižas zemju plāna. 18. gadsimts. Oriģināls krāsains, 53 x 42 cm. LVVA, 2909.f., 1. apr., 526. l.

Plānā attēlota Ikšķiles mācītāja muižas novietne un centra ēku situācija. Centrā, ar Daugavas virzienā pavērstu garenfasādi atrodas mācītāja dzīvojamā māja, tās priekšā plašs pagalms, kuru norobežo saimniecības ēkas. Muižas ceļš ved uz lielo Rīgas ceļu, krustojumā iezīmēta celtne, jādoma – muižas krogs. Ceļa kreisajā pusē (virzienā uz Rīgu) redzams Tīnūžu muižai piederošais Mūra krogs.

9. att. Izkopējums no Ikšķiles mācītājmuižas plāna. Sastādījis bruņniecības mērnīeks E. Rihters (*Richter*) 1908. gadā, izmantojot mērnīeka Kuzmanova (*Kusmanoff*) 1864. gada uzņēmījumus. Orīnāls krāsains, 155 x 100 cm. LVVA, 1679. f., 194. apr., 192. l.

Plānā iezīmētas muižas centra ēkas un pagalma robežas. Centrā, iepretim iebraucamajam ceļam, ar garenfasādi pret Daugavu atrodas mācītāja māja, apkārt neregulāras formas pagalmam grupējas sešas saimniecības ēkas. Attālāk, muižas plāvās uzceltā būve, domājams, ir rija vai siena šķūnis.

10. att. Izkopējums no Ikšķiles mācītāja muižas neatsavināmās daļas plāna. Izmantojot Vidzemes kadastra 1864. gada dokumentus, sastādījis mērnieks Pēteris Gavars 1921. gadā. Origināls krāsains, 160 x 32 cm. LVVA, 1679. f., 90. apr., 35. l.

Saskaņā ar Rīgas apriņķa Valsts zemju inspekcijas sēdes 1921. gada 8. decembra sēdes protokolu, Ikšķiles draudzei tika atstāta neatsavināmā zeme 60,45 ha platībā. Kā liecina zemes dalīšanas aktis, Pirmā pasaules kara laikā mācītāja muižas centra ēku komplekss ļoti cietis, tas sastāv no mācītāja dzīvojamās mājas drupām, kūts drupām, klēts drupām, staļļa drupām, kalpotāju dzīvojamās ēkas drupām, labības šķūņa drupām. Nopostīts arī agrākais ābeļu dārzs.

Publikāciju sagatavojusi Pārsla Pētersone

Publicēts žurnālā "Latvijas arhīvi"